

OSVRTI, PRIKAZI I RECENZIJE

SLIKE DIJANE JOLDIĆ KOJE ODRAŽAVAJU UNUTARNJA STANJA

DIJANA JOLDIĆ (1969.) DUGOGODIŠNJI ZDRAVSTVENI RADNIK iz Tuzle. Slika, piše i bavi se različitim vidovima umjetničke kreacije. Slika u tehnikama akrilika, gvaša i ulja. Kolažira osušene cvjetove u slike.

O SLIKAMA

Pokazuje naglašen smisao za organizaciju prostora slike čak i kad joj kompoziciono gledano figuracija prelazi iz jednog u drugi dio osnovne podjele površine.

Dojmljiva je slika izmaštanog ili stvarnog krajolika u karakterističnom svjetlu s većim brojem obojenih ploha u donjem dijelu slike.

Naglašen dar za vizuelizaciju viđenog potvrđuju i slike drvoreda i gorja u vijavici.

Slike Dijane Joldić su istinski odraz njezinih unutrašnjih stanja. Osim što govore simbolikom, one imaju urednu simetriju i unutarnju organizaciju, pravilno raspoređene kolorističke akcente i, uistinu, lijepu mjeru kompozicionog, kolorističkog i simboličko-semantičkog značenja.

Međutim, ponekad, Dijanine slike su zatrpane i, prinuđeni smo više razmišljati o uzroku koji je pokrenuo umjetnicu/slikaricu, negoli o ishodu koji vidimo kao sliku, jer je povod sliku učinio sadržajno i estetski haotičnom.

No, nema sumnje, Dijana Joldić ustanovila je sredstva i

prostor u kojem će moći bitno izraziti svoju osobnost i osjećanja koja je takvom čine.

O CVJETNIM KOLAŽIMA

Dominantna likovna preokupacija Dijane Joldić jeste prikupljanje i sušenje cvijeća, a potom njegovo kolažiranje u slike, apliciranjem na najrazličitije načine pripremljene podloge i površine.

Tako, Dijana Joldić od suhog cvijeća kojemu je na samo njoj poznat način sačuvala boju i ljepotu, kolažira i organizira slike, aranžirajući zadati izgled i boju cvjetova u njenoj unutrašnjosti—bliske odnose i komunikaciju slike. To su slike koje postvaruju njezina unutarnja stanja u trajni estetski smiraj. Nema sumnje, Dijana Joldić puno zna o simboličkim cvijećima i bojama, ali više od svega snažno osjeća ljepotu koju oko njezine pojave širi priroda i prema kojoj se, radi najprirodnijeg ispunjenja i oprirođenja, otvara njezina raskošno senzibilna unutrašnjost.

Naime, Dijana Joldić je osoba s naglašenom tenzijom da svoju unutrašnjost izrazi estetskim sredstvima—suhim cvijećem i na estetski način — od cvijeća napravljenom slikom. Pri tome, Dijana Joldić, upušta se u visokozahtjevna rješenja. Naime, ona podloge od najrazličitijeg materijala na kojima aranžira/kolažira suho cvijeće boji, bukete vezuje prirodnim materijalima — suhom travom, slamom, vaze i krčage — slika, ali i pravi od mozaično organiziranog kamena, etc.

Dijanina želja za slikom, dominantno je višeg sadržajnog i estetskog zahtjeva od puke potrebe, da se od odabranog i osušenog cvijeća napravi estetski korektan aranžman koji će ukrašavati interijer ili impresionirati poznanike i prijatelje.

Tu vrstu ispunjenja i izjednačenja s ljepotom cvijeća, Dijana Joldić, postvaruje kao sliku što je svojevrсна ljudska i umjetnička mudrost. ♦

(Atif Kujundžić, knjiž.)

NESVAKIDAŠNJE ZNANSTVENO DJELO

Adnan Jahić "Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini za vrijeme monarhističke Jugoslavije (1918-1941)" (2010), Zagreb: Bošnjačka nacionalna zajednica za Grad Zagreb i Zagrebačku županiju & Islamska zajednica u Hrvatskoj: Medžlis Islamske zajednice Zagreb

Onaj ko bi se htio baviti samo sadašnjosti ne bi je uspio razumjeti, jer ishodište sadašnjih stvari, govorio je Lajbnic, nalazi se u proteklom, a stvari možemo najbolje upoznati po njihovim uzrocima. U povijesti našeg vremena nema nijednog događaja i nijedne pojave koji ne bi bili mnoštvom veza povezani s bliskom i daljom prošalošću. Samo ako znamo stariju povijest, našem pogledu postaju dostupne nerazumljivosti našeg vremena, kontinuitet i diskontinuitet povijesnog zbivanja.

Naša kulturna i naučna javnost dugo je oskudijevala temeljitim i opsežnim istraživanjima koja se odnose na povijest Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini. Bosansko-hercegovačka historiografija je, uz izuzetke, ignorirala temu religije, koja je nezaobilazna u proučavanju nacija, napose nacija kao kulturnih zajednica. Sada, možemo reći da je ovom obimnom studijom, u kojoj je predmet istražen intenzivno i ekstenzivno, dr. Adnan Jahić nadomjestio tu istraživačku insuficijentnost, barem za razdoblje 1918. do 1941. godine.

Studija "Islamska zajednica u BiH za vrijeme monarhističke Jugoslavije" sadrži sve elemente istinskog povijesno-znanstvenog djela: proučavanje i kritičko ispitivanje izvora, utvrđivanje i sređivanje činjenica, te objašnjavanje činjenica njihovim uzročnim vezama.

Autor ove studije dr. Adnan Jahić koristio je nepublikovanu građu iz 33 fonda i zbirke koji se nalaze u 8 arhiva, 34 bibliografske jedinice publikovane građe i službenih publikacija, 58 bibliografskih jedinica

periodike, te 81 knjigu i brošuru. Ova studija ima 664 stranice, od čega 93 stranice teksta ispisano u 1860 fusnota.

Studija je podijeljena u šest poglavlja. U prvom poglavlju pod naslovom "Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini posljednjih godina Austro-Ugarske uprave", autor je, između ostalog, ukazao na ekonomske i društvene prilike u Bosni i Hercegovini, analizirao je sistem uprave i finansija, muslimansko pitanje, rad mekteba i medresa, te humanitarne projekte kao što su Vinkovački internat, sirotište i konvikti. Na kraju poglavlja autor zaključuje: "Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini posljednjih godina Austro-Ugarske uprave suočavala se sa različitim problemima kadrovske, organizacijske i finansijske prirode koji su bili uvjetovani ratnim neprilikama, ali i novom koncepcijom njene djelatnosti nakon proglašenja autonomnog statuta. Izgubljena je kontrola nad samostalnim vakufima, topila se predratna vakufska ušteđevina. Ambiciozan projekat reforme muslimanskog obrazovnog sistema u Bosni i Hercegovini, inauguriran prosvjetnim anketama pred Prvi svjetski rat, tokom ratnih godina naišao je na brojne prepreke.... Pa ipak, centralna Vakufska uprava (Vakufski sabor i Saborski odbor) koristila je prednosti autonomije onako kako je smatrala da je najbolje za opće narodne interese, bez mogućnosti da, u ratnim uvjetima, sagleda ukupne potencijale zajednice kojom upravlja i na temelju tih uvida projektira cjelovit program njenog razvoja u kontekstu savremenih historijskih kretanja"

Drugo poglavlje naslovljeno "Bošnjaci i nastanak Kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca" razmatra osnovne tendencije u bošnjačkom populusu i njihov odnos naspram ideje jugoslavenstva, odnosno formiranja Kraljevine SHS. Ovo poglavlje sukusira sljedeće podnaslove: Karakter i dometi autonomije; Između cara i jugoslavenstva; Izjava Stojana Protića; Islam na Krfskoj konferenciji; Bošnjaci u Narodnom vijeću SHS; Sa srpskom vojskom u Sarajevu; "Muslimani su za nas i

priznaju dinastiju Karađorđevića". U zaključku ovog poglavlja autor ističe: "Tokom 1917. godine bošnjački narod je bio uglavnom predmet rasprave, sporni detalj u mozaiku tema i pitanja kojima su se bavili stvarni akteri južnoslavenskog ujedinjavanja."

Treće poglavlje nosi naslov: "Izazovi autonomije: Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini do Zakona o Islamskoj vjerskoj zajednici Kraljevine Jugoslavije (1918-1930)." Ovo poglavlje sadrži sljedeće teme: Bosna i Hercegovina prvih godina Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca: Bošnjaci u vihoru bezakonja i zločina; Pravni položaj i organizacija Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini za vrijeme Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca: autonomija na udaru države; Rad Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini do oktroiranog Zakona o Islamskoj vjerskoj zajednici Kraljevine Jugoslavije 1930. godine: vjerski život između erozije i reforme.

U četvrtom poglavlju: "Između kontrole i autonomije: Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini u doba Šestojanuarskog zakonodavstva (1930–1936)" autor govori o uvođenju Šestojanuarskog režima i ukidanju autonomije Islamske zajednice u BiH, pravnom položaju Islamske zajednice u BiH za vrijeme Šestojanuarskog režima, te njejoj organizaciji i djelatnosti tokom spomenutog šestogodišnjeg razdoblja.

Peto poglavlje: "Autonomija po volji politike: Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini do kraja Jugoslavije (1936–1941)" razmatra teme: Formiranje Vlade Stojadinović-Korošec-Spaho i donošenje Uredbe sa zakonskom snagom o izmjenama i dopunama Zakona o Islamskoj vjerskoj zajednici Kraljevine Jugoslavije; Pravni položaj i organizacija Islamske zajednice u BiH nakon februarske uredbe: autonomija po diktatu po-

litičara; Djelatnost Islamske zajednice u BiH od Uredbe sa zakonskom snagom o izmjenama i dopunama Zakona o Islamskoj vjerskoj zajednici Kraljevine Jugoslavije 1936: trijumf izolacije i formalizma.

Konciznim zaključkom na bosanskom i engleskom jeziku autor je završio ovu obimnu i izvanrednu studiju o Islamskoj zajednici u BiH za vrijeme monarhističke Jugoslavije. Na samome kraju knjige dat je Popis izvora i literature, te Kazalo ličnih imena.

Rahmetli Hamdija Čemerlić, akademik, svojedobno je rekao da historija JMO između dva svjetska rata znači političku historiju Bošnjaka u tom periodu, a mi bismo mogli dodati da historija Islamske zajednice u BiH u prvoj polovini 20. stoljeća predstavlja sukus historijskih procesa kod Bošnjaka, odnosno mogli bismo reći da je sudbina Islamske zajednice neraspletim nitima protkana sa sudbinom bošnjačkog naroda.

Islamska zajednica je prošla kroz razdoblja materijalne destrukcije, jednako kako je bošnjački veleposjednički sloj doživio totalnu pauperizaciju, usljed Agrarne reforme, koja je nerijetko značila bezočno otimanje imovine, lišeno bilo kakvog pravnog osnova. O ekonomskom položaju Bošnjaka zorno svjedoči podatak da je od ukupno 38 banaka, odnosno finansijskih zavoda u BiH samo 8 bilo je vlasništvo muslimana, 10 katolika i 20 vlasništvo pravoslavaca.

Islamska zajednica je dijelila iste nedaće i iskušenja sa bošnjačkim narodom u pogledu posvemašnjeg zaostatka u pismenosti i obrazovanju. Istraživanje dr. Jahića svjedoči da je pitanje reforme muslimanskog školstva bilo u vrhu prioriteta Islamske zajednice tokom cijelog ovog razdoblja, kada je samo 12% bošnjačke populacije bilo pismeno. Muslimani su činili 1,3% jugoslovenske studentske populacije 1931. godine, dok su istovremeno participirali sa 11,20% u ukupnom broju stanovnika Jugoslavije. Međutim, treba pretpostaviti i to da su određeni potezi novoformirane vlasti kraljevine SHS/ Jugoslavije stvarali kod Bošnjaka nepovjerenje i odioznost prema njenoj obrazovnoj politici. Na primjer, Pokrajinska uprava za BiH je 1922. godine sa mjesta direktora Šerijatske gimnazije smijenila Muhamed-ef. Dizdara, a na tu dužnost imenovala Antona Figurića. Poslije njega Dušana Tamindžića, a potom Đorđa Vaskovića. Štaviše, u školama je uvedeno obavezno proslavljanje praznika Svetog Save, 27. januara, Dana Ćirila i Metodija 24. maja i Vidovdana 28. juna. Apeli Reisa Čauševića da se muslimanska djeca izuzmu od te obaveze nisu dali nikakvog rezultata. Vjerovatno, najeklatantniji primjer buduće pozicije muslimana u percepciji vlade u Beogradu predstavlja pismo kojeg je 1920. godine Hasan Rebac, inspektor u Ministarstvu vera, uputio Reisul-ulemi Čauševiću u kojem od njega traži mišljenje kako da se u džematima obilježavaju praznici Sveti Sava, Ćirilo i Metodije i Vidovdan, "koja molitva da se uči i koji govor da se drži." Ovo je samo jedan od

primjera koji upečatljivo govore o tome kroz kakve su okolnosti prošli Islamska zajednica i bošnjački narod u razdoblju od 1918. do 1941. godine.

Ova studija svjedoči i to da se politički život Bošnjaka u razdoblju 1918.–1941. kontinuirano i nužno prelamao kroz Islamsku zajednicu, odnosno da je bošnjačka politika jasno uviđala nesamjerljivu ulogu Islamske zajednice u bošnjačkom narodu. Najjasnije takvo što je došlo do izražaja nakon pada šestojanuarskog režima, odnosno formiranjem Vlade Stojadinović-Korošec-Spaho. Prvo i osnovno što su JMO i Spaho zahtijevali i ostvarili ulaskom u spomenutu koaliciju, bila je izmjena zakona o Islamskoj vjerskoj zajednici iz 1930., kojim je bila ukinuta njena vjerska i vakufsko-prosvjetna autonomija zadobijena Statutom iz 1909. godine. Ovim činom JMO je manifestirala razvijenu svijest zasnovanu na spoznaji da kada je šestojanuarski režim zabranio njen i rad drugih političkih stranaka Islamska zajednica je ostala kao jedini stvarni kohezioni činilac među Bošnjacima.

Na kraju, možemo reći da se dr. Adnan Jahić ovom studijom upisuje u red historičara koji su dali veliki doprinos bosanskohercegovačkoj, samim time i historiografiji općenito.

Dr. sc. Amir Karić

IZUZETNO JE VAŽAN DOPRINOS "MERHAMETA" OPSTANKU BOŠNJAKA

(Muhamed Filipović, U susret stogodišnjici "Merhameta"—spomenica povodom stotinu godina od osnivanja i dvadeset godina od obnove, MDD "Merhamet" Sarajevo, 2011.)

Na samom početku knjige, kao i na kraju u kratkom pogovoru, autor naglašava kako ovaj spis nije historija "Merhameta" nego spomenica povodom njegovog dvostrukog jubileja—stotinu godina od osnivanja "Merhameta" i dvadeset godina od njegove obno-

ve nakon pada komunizma na prostoru bivše SFRJ.

Knjiga počinje filozofski intoniranim, vrlo studioznim tekstom o razlozima koji su doveli do nastanka MDD "Merhamet", njegovoj ulozi i značaju. Kompleksnost odnosa među ljudima, njihove poglede na svijet i promišljanja nije moguće adekvatno sagledati bez detaljnije analize konteksta vremena i okolnosti u kojima žive kao faktora uvjetovanih različitim poimanjima mjesta i uloge čitavih nacija u svjetskom poretku koji nije ništa drugo no izraz trenutne konstelacije odnosa velikih sila, posmatranih kroz njihove vojne, političke i nacionalne interese koji ne ostavljaju nimalo prostora altruizmu.

Nakon uvoda, slijede podnaslovi: *Kratak predgovor o "Merhametu" i merhametluku u svijetu u kojem živimo; Uzroci katastrofalnog humanitarnog stanja današnjeg svijeta i pitanje o budućnosti čovjeka; - Kada je, kako i zbog čega nastalo M.D.D. "Merhamet"; Osnivači, aktivisti i prvi odbornici M.D.D. "Merhamet"; Djelovanje "Merhameta" tokom Prvog svjetskog rata; "Merhamet" u vrijeme zajedničkih država; "Merhamet" tokom Drugog svjetskog rata; Zabrana rada "Merhameta" tokom komunizma; Obnova "Merhameta" nakon pada komunizma i djelovanje u vremenu agresije; Pogoršanje općeg stanja u svijetu i posebno muslimanskog dijela svijeta, problemi sa kojima se suočavamo u današnje vrijeme i zadaci "Merhameta" i na kraju, Kratak pogovor pisca.*

Iako sam autor ističe da je njegova knjiga samo spomenica dalekovidnim, nadasve humanim i neumornim entuzijastima čiji rad na općem napretku Bošnjaka muslimana predstavlja paradigmu nastojanja da se ostane uspravan i stamen, usprkos nemilosrdnim atacima historije, čitaoci se ne mogu oteti utisku da se radi o djelu od, uistinu, izuzetne važnosti, ne samo za potpunije razumijevanje segmenta historije Bosne i Bošnjaka, nego i za sagledavanje ukupne historije Evrope u zadnja dva stoljeća. Blizu 140 raznih priloga i ilustracija obogaćuje njen sadržaj i potvrđuje navedene atribute.

Svijet u kojem živimo postao je mjesto najcrnje moguće alienacije čovjeka, užasna sredina gdje je licemjerje u međusobnim odnosima postalo konstantom sveopćeg promišljanja i djelovanja jer je prosto nemoguće dati odgovore na rastuće ekonomske i socijalne razlike među stanovništvom naše planete, uvjetovane pojavnošću filozofije globalizacije u svim sferama života.

Akademik Muhamed Filipović je, pozivajući se u ovoj knjizi na Emanuela Kanta, ukazao na svu apsurdnost svjetskog poretka u kome je dominantna odrednica političkog djelovanja najmoćnijih zemalja svijeta perpetuirana produkcija kriza koje izazivaju katastrofalne posljedice po najsiromašnije zemlje svijeta, čineći jaz između bogatih i siromašnih nepremostivom preprekom koja prijeti opstojnosti ljudskog roda i civilizacije kakvu poznajemo.

U vezi sa prethodnim su i zbivanja na našim, balkanskim prostorima promatrana upravo kroz prizmu sebičnih, uskogrudnih, svake ljudskosti lišenih interesa velikih sila koje su naročito na slučaju naše domovine pokazale da im ništa nije sveto i da su etika, moral, humanizam i vjera u jednaka prava svih – puka literarna fikcija bez ikakvog utemeljenja u stvarnosti, kreiranoj prema njihovom poimanju mjesta, uloge i značaja pojedinih naroda.

Profesor Filipović je manirom izvrsnog poznavaoa uzroka nejednakosti među narodima svijeta argumentirao, nizom primjera argumentovano pokazao da su ljudi samo na papiru ravnopravni, ali i da nemaju iste uslove za realiziranje te ravnopravnosti jer je globalni politički milje uvjetovan uticajem interesnih grupa koje ne prezaju ni od najbrutalnijih metoda represije da održe svoje stečene ekonomske i političke pozicije.

Ni priroda nije pošteđena ovakvog sebičnog djelovanja bogatih, a posljedice manifestirane kroz velike poplave, suše, cunamije i zemljotrese ozbiljno ugrožavaju biološki opstanak ljuske vrste i planete u cjelini.

Eklatantan primjer neviđenog nasilja, te-

rora, progona i omalovažavanja iz prostog razloga što ih mnogi u našem bližem okruženju smatraju stranim tijelom u tkivu Evrope su muslimani Balkana uopšte, a naročito Bošnjaci-muslimani, koji su, kao najbrojniji narod u Bosni i Hercegovini, u zadnja dva stoljeća izloženi kontinuiranom i sistematskom ekonomskom, političkom i biološkom genocidu jer su reminiscencija na "mrskog turčina".

Uprkos ovim izrazito teškim iskušenjima sudbine, Bošnjaci nikada nisu imali niti u primisli osvetu a kamoli generiranje mržnje epskog karaktera zbog izuzetno brutalnih, neljudskih i neviđenih pogroma koje su pretrpjeli samo zato što su muslimani.

U uvodnom dijelu knjige pod nazivom *O razlozima koji su doveli do nastanka, uloz i značaju muslimanskog dobrotvornog društva "Merhamet"*, autor se osvrće na historijski kontekst zbivanja na globalnom i regionalnom planu, koji je uslovio nastanak dobrotvornog društva Bošnjaka muslimana, čiji je izuzetno težak položaj, odlaskom osmanske uprave i dolaskom austrougarske monarhije ukazivao na neophodnost stvaranja karitativne organizacije, dovoljno snažne da se uhvati u koštac sa nagomilanim socijalnim problemima Bošnjaka muslimana, s posebnim osvrtom na pasivan, gotovo nihilistički odnos austrougarskih vlasti prema "Merhametu", uz istovremeno favoriziranje istovrsnih katoličkih udruga.

Prepušteni sami sebi, Bošnjaci su, ipak, uspjeli osnovati humanitarnu organizaciju koja je čuvala i promovirala univerzalne ljudske vrijednosti i na taj način štitila naš narod od biološkog nestanka.

Naši duhovni i intelektualni prvaci, nesumnjivi moralni autoriteti—reis Džemaludin ef. Čaušević i Mehmed Spaho su dali odlučan impuls stvaranju "Merhameta" čime je njegova pozicija u bošnjačkom narodu utemeljena.

O ovim velikim ljudima naše historije akademik Filipović piše u poglavljima *Kada je, kako i zbog čega nastalo M.D.D.*

"Merhamet" i Osnivači, aktivisti i prvi odbornici M.D.D. "Merhamet".

Izuzetno je važan doprinos "Merhameta" opstanku Bošnjaka muslimana tokom Prvog svjetskog rata, što je i sadržano u posebnom poglavlju. Suština ovog sukoba bila je u nakani tadašnjih evropskih velikih sila da jednom zauvijek eliminiira viševjekovno prisustvo otomanske imperije na Balkanu, a zatvrtetak rata značio je silazak sa historijske i političke pozornice i austrougarske imperije, vječitog Portinog rivala.

"Cuius regio, eius religio" je surovi princip netolerancije drugog i drugačijeg, bolno iskazan kroz progon Arapa i Jevreja iz Španije, Korzike i Sardinije, kao i muslimanskog stanovništva iz Rumelije (evropskog dijela turskog carstva).

Nažalost, formiranje države južnih Slavena i njena pojava na geopolitičkoj karti nije značila napredak i jednake šanse za prosperitet svim balkanskim narodima, niti su ostvarena nadanja da se po prvi put nakon višestoljetne strane dominacije pruža mogućnost uređivanja odnosa različitih, a ipak međusobno sličnih etničkih zajednica, bez ikakvog vanjskog upliva. Ovu historijsku farsu i privid jednakosti, autor je demaskirao u poglavlju *Merhamet u vrijeme zajedničkih država*, argumentiranim prikazom neviđene pljačke muslimanskih nepokretnih i pokretnih dobara kao vida retribucije zbog turskog naslijeđa, koje je utkano u tkivo Bosne i Hercegovine kroz njen najbrojniji narod.

I ovdje se pokazalo da su osnivači "Merhameta" doista bili vizionari, čija se historijska uloga i kontekst njihovog djelovanja treba detaljnije ispitati i valorizirati kako bi se izbjegle improvizacije i špekulacije koje, u krajnjoj liniji, stvaraju nepotrebne zabune i nedoumice.

U poglavlju pod naslovom *"Merhamet" tokom Drugog svjetskog rata* dat je prikaz repertusija fašizma u Evropi, na teritoriji Bosne i Hercegovine, gdje su opet Bošnjaci muslimani bili najveće žrtve ne samo zbog Nijemaca, nego zbog otvorenih historijskih ani-

moziteta istočnih i zapadnih susjeda koji svoj korijen imaju u nepoznavanju islama, a svako nepoznavanje i nerazumijevanje nečega dobija patološki ekstremnu formu u turbulentnim vremenima.

Krivi svima i svakome, Bošnjaci su se tokom Drugog svjetskog rata snalazili kako su znali i umjeli, a konačni bilans, iskazan kroz cifru od preko 100.000 ubijenih, što predstavlja 3% od cjelokupne populacije, zorno svjedoči o razmjerama stradanja tog naroda.

Bošnjački pravci su se i sada pokazali na nivou zadatka, a o kakvoj se ljudskosti radi, dovoljno govori i činjenica da su snažno digli glas protiv stradanja svojih komšija drugih vjera, uz istovremeno permanentnu brigu o osnovnoj opskrbi mnogobrojnih muhadžira koji su bježali od četničkih progona ostavljajući svu svoju imovinu.

Ni nova, socijalistička Jugoslavija nije ispunila očekivanja balkanskih naroda da će moći prosperirati u kulturnom, ekonomskom, političkom i socijalnom pogledu. Bošnjaci muslimani su i ovog puta bili najveće žrtve agrarnih reformi koje nisu bile ništa drugo nego nastavak velikosrpske agresije drugim sredstvima, a nisu mogli koristiti ni svoje nacionalno ime zbog nepriznavanja njihove posebnosti od onih koji nikada Bosnu nisu smatrali svojom državom.

Zabrana rada "Merhameta" tokom komunizma je podnaslov u kojem je autor detaljno obradio ovu problematiku navodeći činjenice i dokaze koji sasvim dovoljno i jasno govore o sizifovski teškom položaju u koje se, ni kriv ni dužan, našao bošnjački narod. Ipak, zabrana duga skoro pola stoljeća nije mogla ugasiti sjećanje na sve pozitivne domete "Merhameta", tako da je njegov rad obnovljen nakon pada socijalističkog režima, a posebno bitno je naglasiti veliku pomoć ove organizacije tokom velikosrpske i hrvatske agresije na R BiH što je obrađeno u podnaslovu *Obnova "Merhameta" nakon pada komunizma i djelovanje u vremenu agresije*.

Izazovi sa kojima se susreće islamski svijet u uslovima neoliberalnog kapitalizma, sa

posebnim akcentom na našu situaciju, tema je u podnaslovu *Pogoršanje općeg stanja u svijetu i posbno muslimanskog dijela svijeta, problemi sa kojima se suočavamo u današnje vrijeme i zadaci "Merhameta*. Nesumnjivo je historija muslimanskog dobrotvornog društva "Merhamet" neraskidivo vezana za sudbinu Bosne i Bošnjaka muslimana kao naroda koji je za historijski kratak period najviše od svih naroda ovog dijela Balkana osjetio na svojoj koži etničku netrpeljivost i iracionalnu, ničim uzrokovanu mržnju.

Bez obzira na užasne zločine, počinjene prema našem narodu u zadnja dva vijeka, u civiliziranoj, demokratskoj i kulturnoj Evropi, mi i dalje predstavljamo prijatnu iako smo tokom agresije na međunarodno priznatu R BiH pokazali veoma visoki stepen tolerancije i civiliziranosti. Prozelitizam (prevođenje u drugu vjeru, prevjeravanje—op.a.) je nastavljen drugim, perfidnijim sredstvima i nakon završetka rata, a nakaradno i ponižavajuće ustavno rješenje koje je donio Dejtonski mirovni sporazum je potencijalni izvor generiranja eventualno novih sukoba jer fašizam nije vojno poražen nego mu je dat ravnopravan tretman, čime je Evropa flagrantno pogazila sve demokratske principe na kojim počiva savremeno društvo.

U uslovima ekstremno visoke nezaposlenosti, sve većeg siromaštva i nedostatka bilo kakve konkretne društvene akcije u svrhu eliminiranja negativnih efekata svjetske ekonomske krize koji se reflektiraju i na privredu BiH, smatram esencijalnim da Bošnjaci posebno i dalje snažno podupiru karitativni rad "Merhameta".

Želim naglasiti da je ova knjiga istovremeno i putokaz novim generacijama mladih historičara, sociologa, ljudima od struke i nauke koji će kroz svoj rad vrjednovati do sada urađeno i dati neophodne smjernice za adaptiranje ovog humanitarnog društva novim izazovima vremena.

Prof. dr. Salih Kulenović

VAŽNOST POVELJA KAO PISANIH IZVORA ZA VALORIZACIJU HISTORIJE SREDNJOVJEKOVNE BOSANSKE DRŽAVE JE NEPROCJENJIVA

(Građa o prošlosti Bosne, I, Akademija nauka i umjetnosti Republike Srpske, Odjeljenje društvenih nauka, Banja Luka, 2008.)

Historijski izvori za period srednjovjekovne bosanske države su dosta oskudni, nedostatni i fragmentarni. Izvorna građa iz tog perioda nalazi se, uglavnom, izvan granica naše zemlje: u Državnom arhivu Dubrovnik, Magyar Országos Levéltár (Mađarskom državnom arhivu), Vatikanskom arhivu, Zadarskom arhivu, Mletačkom arhivu itd. Zato je njeno prikupljanje, obrada i izdavanje složen, težak, odgovoran i dugoročan istraživački poduhvat. Ističemo neprocjenjivu važnost povelja kao pisanih izvora za valorizaciju historije srednjovjekovne bosanske države. Do sada je na njihovom prikupljanju i objavljivanju postignut značajan napredak, ali svako novo djelo u toj oblasti znači korak naprijed u razjašnjavanju mnogih aspekata političke, privredne, kulturne i vjerske historije srednjovjekovne Bosne.

U tom smislu pažnju privlači aktivnost Akademije nauka i umjetnosti Republike Srpske (Odjeljenje društvenih nauka), koja je započela jedan važan i dugoročan posao na prikupljanju i objavljivanju arhivske građe za period srednjovjekovne bosanske države. Planirano je da se od prikupljene građe godišnje objavi petnaest do dvadeset isprava, što je dovoljno za jedan obimniji zbornik ili redovno godišnje izdanje pod naslovom *Građa o prošlosti Bosne*.

ANU Republike Srpske je navedeni poduhvat započela 2008. godine kada je u Banja Luci publikovano prvo izdanje *Građa o prošlosti Bosne*, u kojem je objavljeno i obrađeno devet povelja, osam pisama i dva notarsko-sudska dokumenta. Svaki istraživački rad o navedenim poveljama, pismima i dokumentima prati novo čitanje, razjašnjenje

skraćenica, praznina i oštećenja kao i tekst pisan bosančicom ili latinskim pismom, uz snimak dokumenta, te prijevod na savremeni bosanski jezik. Diplomatičke osobenosti su obrađene za povelje i pisma, zatim iscrpni komentari o prosopografskim podacima, važnijim ustanovama, pojmovima te ubiciranim topografskim podacima.

Prva povelja obrađena u ovom zborniku, autorice Jelene Mrgić, je *Povelja bosanskog bana Stjepana II Kotromanića kojom daje knezu Vukoslavu Hrvatiniću župe Banjicu i Vrbanju sa gradovima, izdana oko 1326. godine u Milima kod Visokog*. Profesorica Mrgić obradu povelje započinje opisom i ranijim izdanjima povelje, nakon čega slijedi tekst pisan bosančicom, uz prateći snimak dokumenta. Tekst je sa bosančice preveden na savremeni bosanski jezik na osnovu kojeg su obrađene unutarnje (diplomatičke) osobenosti povelje, ustanove i važniji termini, prosopografski i topografski podaci.

Nedavno preminuli akademik prof. Sima Ćirković, koji je iza sebe ostavio veoma značajna djela iz političke, privredne, kulturne, vojne i vjerske historije srednjovjekovne Bosanske države, takođe je učestvovao u objavljivanju ovog zbornika. Njegov rad se odnosi na obradu *Pisma bana Stjepana II Kotromanića upućenog knezu i opštini dubrovačkoj o dugu dubrovačkih trgovaca, izdano 1352. godine*. Metodologija obrade pisma je ista kao i kod prethodne povelje. Na početku je opis dokumenta i ranija izdanja, zatim tekst pisma, pisan bosančicom, uz prateći snimak, te prijevod na savremeni bosanski jezik. Iako po sadržaju pismo nije tako obimno, prof. Ćirković je ipak obradio diplomatičke osobenosti, prosopografske i topografske podatke.

Čak sedam pisama bana i kralja Tvrtka I Kotromanića obradio je prof. Dejan Ječmenica i sva pisma su upućena na adresu kneza i dubrovačke općine, a govore o plaćanju "stonskog i svetodmitsarskog dohotka i mogoriša". Za svako pismo donesen je tekst, uz prateći snimak ili prilog, sačuvan u originalu ili prijepisu, opis i ranija izdanja, karak-

ter dokumenta i hronologija. Svako pismo je prevedeno na savremeni bosanski jezik, na osnovu čega su obrađene diplomatske osobnosti, prosopografski i topografski podaci.

Povelju vojvode Radiča Sankovića upućenu Dubrovčanima 15. maja 1391. godine u mjestu Zborani, u ovom zborniku obrađuje prof. Arandel Smiljanić. Prvo je dat opis povelje i njena ranija izdanja, zatim tekst povelje pisan bosančicom, uz prateći snimak ili prilog kao i prijevod na savremeni bosanski jezik. Na osnovu teksta povelje, obrađene su diplomatske osobnosti, važniji termini, prosopografski i topografski podaci. Osim navedene povelje, prof. Smiljanić u ovom je zborniku obradio još jednu, a to je *Povelja kneza Pavla Radenovića upućena Dubrovčanima, 25. marta 1397. godine u mjestu Ljuta u Konavlima*. Princip obrade je isti kao i kod prethodne povelje. Prvo je dat opis i ranija izdanja, zatim tekst pisan bosančicom, uz prateći snimak i prijevod povelje sa bosančice na savremeni bosanski jezik. Neizostavna je diplomatska analiza ili obrada unutarnjih karakteristika povelje, utvrđivanje važnijih termina, te prosopografski i topografski podaci.

Veliki vojvoda bosanski Hrvoje Vukčić – Hrvatinić upućivao je povelje na adresu ugarskog kralja Sigismunda, što se vidi na osnovu obrade jedne povelje u ovom zborniku, a čiji je autor prof. Neven Isailović. Povelja je izdata u mjestu Sučani, 23. avgusta 1393. godine, a upućena je ugarskom kralju Sigismundu i kraljici Mariji. Ni ovaj autor ne odstupa od metodologije obrade korištene kao i kod prethodnih povelja. Prvo ide opis i ranija izdanja, tekst pisan gotičkom kurzivom te prijevod na savremeni bosanski jezik. Na osnovu teksta povelje, obrađene su diplomatske osobnosti, okolnosti nastanka te prosopografski i topografski podaci.

Prof. Pavle Dragičević u ovom zborniku obrađuje *Povelju kralja Ostoje upućenu Dubrovčanima o isplati zaostalih dugova kralja Tvrtka I, izdanu 20. novembra 1398. godine u Duvnu*. Prije teksta, autor je dao kratak opis i ranija izdanja povelje, zatim dolazi tekst pisan

bosančicom uz prateći prilog, odnosno snimak, te prijevod sa bosančice na savremeni bosanski jezik. Na osnovu teksta obrađene su diplomatske osobnosti, ustanove i važniji termini iz povelje, te prosopografski i topografski podaci.

Još jednu povelju kralja Ostoje u ovom zborniku obradio je prof. Rade Mihaljčić. U pitanju je povelja koju kralj Ostoja izdaje Dubrovčanima, 15. januara 1399. godine. Bez mnogo odstupanja, prof. Mihaljčić prvo daje opis povelje i ranija izdanja, zatim tekst pisan bosančicom, uz snimak povelje, poslije čega slijedi prijevod na savremeni bosanski jezik. Obrađene su unutarnje ili diplomatske karakteristike povelje, utvrđene su ustanove i važniji termini te prosopografski i topografski podaci.

Osim povelja i pisama, u ovom zborniku svoje mjesto su našla i dva notarska dokumenta, jedan iz Dubrovnika drugi iz Kotora, koje je obradio prof. Đuro Tošić. Metodologija obrade ovih dokumenata je nešto drugačija nego kod povelja i pisama. Dubrovački notarski akt, ustvari, predstavlja sudsku parnicu zbog navodnog ubistva dvojice franjevacu u Dubrovniku koje je izvršeno 20. juna 1429. godine. Autor je prvo obradio transkripciju i interpretaciju dokumenta, uz njegov faksimil nakon čega ide prijevod dokumenta sa latinskog jezika na savremeni bosanski jezik. Drugi dokument je preuzet iz Notarsko-sudskih spisa Kotorskog arhiva i govori o sudskom procesu protiv dvojice hercegovačkih martolosa, vođenom pred kotorskim sudom od sredine jula do kraja avgusta 1477. godine. Autor se prvo osvrnuo na ranije opise i izdanja ovog veoma obimnog i teško čitljivog dokumenta, te nerijetku pogrešnu transkripciju i interpretaciju, na osnovu čega se stvarala pogrešna slika i donosili pogrešni zaključci, izvučeni iz konteksta. Zato prof. Tošić u ovom zborniku, uz faksimil dokumenta, donosi njegovu novu transkripciju i interpretaciju, ispravljajući ranije pogreške—na osnovu čega je izvršen prijevod sa latinskog na savremeni bosanski jezik.

Dvije povelje kralja Stjepana Tomaševića

ća, izdate Dubrovčanima, čiji sadržaj govori o dugu kralja Tvrtka II i kralja Tomaša, obradio je u ovom zborniku prof. Aleksandar Fostikov. *Povelja kralja Stjepana Tomaševića upućena Dubrovačkoj opštini o dugu kralja Tvrtka II, izdana je 25. novembra 1461. godine u Jajcu.* Autor je koristio metodologiju obrade kao i ostali autori u ovom zborniku, pa je prvo dao opis i ranija izdanja povelje, zatim tekst pisan bosančicom, uz snimak povelje i prijevod na savremeni bosanski jezik. Zatim, po običaju, slijedi obrada diplomatskih osobnosti povelje, okolnosti pod kojim je povelja nastala, prosopografski i topografski podaci te izdvajanje ustanova i važnijih termina. Druga je povelja, takođe, izdana Dubrovačkoj opštini od strane kralja Stjepana Tomaševića u Jajcu, 25. novembra 1461. godine, samo što je u pitanju dug njegovog oca kralja Stjepana Tomaša. Bez ikakvih promjena, prof. Fostikov daje opis i ranija izdanja povelje, zatim njen tekst pisan bosančicom uz snimak povelje i prijevod na savremeni bosanski jezik. Najveću pažnju kod ove povelje autor je posvetio okolnostima nastanka povelje, a nešto manje diplomatskim osobnostima, važnijim terminima i ustanovama te topografskim podacima dok su prosopografski podaci izostavljeni.

Još jednu povelju kralja Stjepana Tomaševića u ovom zborniku objavio je prof. Srđan Rudić. U pitanju je Kraljeva naredba njegovim podanicima, izdata takođe 25. novembra 1461. godine u Jajcu, kojom im se zabranjuje ometanje dubrovačkih trgovaca. I u ovoj obradi, prvo se daje opis i ranija izdanja povelje, zatim tekst pisan bosančicom, uz snimak povelje i prijevod na savremeni bosanski jezik. Na osnovu teksta povelje, obrađene su njene diplomatske osobnosti, prosopografski i topografski podaci.

Pregledajući sadržaj ovog prvog izdanja *Građe o prošlosti Bosne*, može se zaključiti da je započet jedan obiman, zahtjevan, složen, težak i dugoročan istraživački poduhvat. Ovaj posao prije svega traži visoko stručno obrazovanje i užu specijalizaciju iz posebnih na-

učnih disciplina. Osim toga, historičari koji učestvuju u ovom projektu moraju poznavati filološke nauke, a filolozi moraju poznavati pomoćne historijske nauke, prije svega ćirilisku, bosaničnu i latinsku paleografiju, epigrafiku, zatim diplomatiku, hronologiju, sfragistiku ili sigilografiju, te numizmatiku. S obzirom da je 2009. izašla knjiga II, zatim 2010. knjiga III, te da redakcija ANU Republike Srpske najavljuje dalja izdanja, može se reći da je ovaj naučno-istraživački poduhvat već ostvario prvobitnu namjeru i stvorio dobre temelje za nastavak prikupljanja, obrade i izdavanja izvorne građe, koja na taj način postaje dostupna za buduća istraživanja kulturne i političke historije srednjovjekovne bosanske države.

Nermina Halilović, prof.

DOBRO "URAĐENO" ANTIRATNO LITERARNO ŠTIVO

Kemal Nurkanović, *Fantazmagorije vremena* (roman), "Off-set" Tuzla, Srebrenik, 2010.

U poplavi književnih tekstova (proze i poezije) koji se bave događajima na prostoru bivše nam države u zadnjoj deceniji 20-og stoljeća, a u okviru tog šireg temata, ratom za BiH (1902.–1995.) jer to je uistinu, po svim svojim karakteristikama bio bukvalno rat za BiH koji, nažalost, još uvijek traje—roman «Fantazmagorije vremena» Kemala Nurkanovića donosi izvjesnu svježinu, kako kroz pristup temi, tako i kroz njenu obradu i uobličavanje u književno štivo, koje nas, nakon njegovog iščitavanja, ne može nikako ostaviti ravnodušnim. Radi se, dakle, o romanu, nevelikom po obimu (svega 210 stranica), antiratnom po tematici i dosta originalnom po pristupu i obradi same teme.

Ono što na prvi pogled privlači pažnju, to su dvije-tri njegove vanjske karakteristike. Prvo o **autoru**. Riječ je čovjeku koji je u zrelim, kako je sam napisao penzionerskim godinama, gotovo iznebuha istrčao na teren književnosti (da ga tako nazovemo), očigledno sa nedovoljnom kondicio-

nom pripremom, ali sa toliko «kuveta» da je sa ovim svojim prvim proznim štivom postigao, sportskim žargonom rečeno, pravi zgođetak. Izlazeći na teren književnosti, koliko god nas je iznenadio svojim istrčavanjem na taj teren kao već gotov izgrađen autor, on je dokazao da u međuvremenu nije samo čitao, već po tom terenu i «hodao», što ne reći i kopao, ali do sada samo za svoj račun i o svom trošku. Pripada generaciji koja je prvu polovicu svog života (onu ljepšu, usuđujem se reći), proživjela u «onom anam», komunističkom sistemu, propalom u ratnoj kataklizmi, a drugu—uživajući u «blagodetima» demokratskog ustroja postdejtonske Bosne i Hercegovine. To je tzv. prelomljena generacija koja nakon svega nije dospjela «ni tam ni vam». Prelomljena generacija, rođena 50-ih godina prošlog vijeka, kojoj i sam pripadam, pa je bolje razumijem.

Kao druga specifičnost može biti i sam naslov romana. Sintagma «Fantazmagorije vremena», ako ćemo pravo, nije prikladna ili gotovo nema nikakve veze sa temom romana. Kao da je autor namjerno tražio neki neknjiževni antinaslov. Ovdje je ratna fabula romana autoru poslužila samo kao okvir u koji je uspješno smjestio sve fantazmagorije jednog vremena na prepoznatljivom nam prostoru (na periferiji jednog grada, nadomak fronta), kao nešto nestvarno, nadrealno, kao san i fantazija. To nestvarno i nadrealno osjetit ćemo ili dotaknuti kada razgrnemo brutalne ratne prizore, naturalističke scene nasilja, scene sa prve linije fronta, iz improvizovane ratne bolnice itd

Kraj romana autor ovjerava vrlo preciznim mjestom i datumom: Srebrenik 20. 08. 1992. godine. Ta zabilješka kao neko treće, na prvi pogled formalno obilježje romana, osim što određuje prostor i vrijeme njegovog nastajanja (što može biti i mala optička varka autora), otvara najmanje dva pitanja: (1.) Da li je autor svoje ratne dnevničke zabilješke (koje je vodio do tog datuma) kasnije pretočio u romanesknu formu i (2.) Zašto je čekao 18 godina da ih objavi u obliku i u for-

mi romana? Odgovor na prvo pitanje krije se u autobiografskoj dimenziji romana, a odgovor na drugo pitanje u porukama romana koje ponekad nisu u skladu sa nekim našim uobičajenim poimanjima i političkim stereotipima.

Ali da se mi vratimo samoj knjizi zbog koje smo se noćas ovdje i okupili.

Fabulu romana autor je smjestio u prvih nekoliko mjeseci rata za BiH—negdje od aprila do augusta 1992. godine. To je onaj bolni prelaz iz jednog normalnog u nenormalno ratno stanje, ispunjeno sudarima i ličnim tragedijama golemih razmjera. U stvarnosti to je period od izbijanja rata na ovim prostorima, polovinom maja, do formiranja prvih organizovanih jedinica Armije BiH od dobrovoljačkih skupina i ostataka teritorijalne odbrane, krajem avgusta i početkom septembra 1992. godine. Mjesto radnje je mali grad (prepoznajemo, Srebrenik) koji se iznenada našao uz liniju fronta. Ali to je samo vremenski i prostorni okvir priče—bez koje bi se kompozicija svakog proznog štiva raspala. U ovom slučaju autor je u taj okvir smjestio priču o «ratnom stanju» u dušama svojih likova. Radi se, dakle, o višeslojnom proznom štivu, sa svim odlikama dobrog psihološkog romana.

Sadržaj romana autor je rasporedio u tri, po obimu gotovo jednaka dijela. U prvom dijelu koji bi mogao nositi naslov: «To nije moj rat», autor opisuje opću atmosferu u malom gradu u prvim danima rata i ponašanje glavnih protagonista romana (bježanje od rata, zatvaranje očiju pred realnošću, bolni rastanci sa drugovima i komšijama one nacionalnosti itd.). Kao i u ostala mjesta u BiH, rat je i ovdje «nahrupio» iznenada, što narod kaže iznebuha, zatekao nas nepripremljene, zbunjene, izmanipulisane. Iako smo se u sebi otimali, u rat nas je gurala neka nevidljiva ruka. Sa strahom se dočekivalo otvaranje neprijateljstava, a s bolom u duši, pucanje drugarstava i kumstava, pa i brakova po nacionalnoj liniji, razdvajanja i prebrojavanja. Tu se pojavljuje kapetan JNA koji je prebjegao u

Teritorijalnu odbranu, ubijeden da je našao pravu stranu. Prizori u improvizovanoj ratnoj bolnici podsjećaju na prizore iz Krležine ratne proze «Baraka 5 be». Naturalističke scene orgijanja po mahalskim rođendanima i sjedeljama «ratu usprkos», koje se završavaju tučama dok okolo padaju granate, dio su “pejsaža” prljave ratne pozadine i posuvraćene logike po kojoj se proglašava ludim svako ko misli na sutra. Na sceni su ratni profiteri, logističari i političari—vlast koja je uvijek na sigurnom. U općem haosu branioci nisu znali jesu li slavili pobjedu ili pljačku. Zavladała je resignacija, otupjelost, strah, besmisao—zašto ginuti, ovaj rat ionako nije tvoj... Narod je ginuo da bi stvorio nekome i nečiju državu, misleći o svojoj sopstvenoj (70). U tim dilemama bio je i glavni junak ove knjige Edo, lokalni ratni novinarčić, kako se sam predstavljao u kafanskoj javnosti. To bi mogao biti i rezime prvog dijela ove knjige.

Dok se u prvom dijelu romana rat odbacuje ili prihvata samo kao neki tuđi rat, u drugom dijelu rat postaje stvarnost i prihvata se kao sudbina (kao datost), bez obzira čiji je i ko ga je i zašto izazvao i započeo. Nakon dugotrajnog kolebanja, i Edo, novinarčić, glavni junak romana, napokon, uzima pušku i odlazi u taj tuđi rat shvativši, konačno, da je bolje poginuti kao čovjek nego živjeti kao svinja. Nije poginuo, ali je doživio teška ranjavanja—i fizički i u duši—izgubivši nogu i doživjevši još teža razočarenja kao borac invalid—amputirac iza kojeg ostaju samo tragovi štaka (150). Drugi dio se završava sudarom i tučom tog amputirca bez noge i ratnog profitera u magli alkohola i dima jedne od zloglasnih kafana u tom malom gradu... Bilo je to bolno suočavanje sa tragičnim posljedicama rata i ratnog beznada koje se polahko pretvaralo beskonačnost i koje u nekim drugim varijacijama “bakmanske krčme”, evo traje do današnjeg dana.

Treći dio romana sastoji se iz nekoliko ubačenih priča koje nas vode u idilično odrastanje, dačke ljubavi, dječje doživljavanje svatova, prva ljubavna iskustva, san o lutriji,

san o sreći. Bolji kontrast “balkanskoj krčmi” autor nije mogao naći.

Kao nadrealna projekcija nevesele ratne stvarnosti i rata kojem se nije vidio kraj, roman se završava pismom zarobljenog četnika iz tuzlanskog pritvora u kojem svome kumu i najboljem drugu Edi, razočaranom amputircu, nagovještava samoubistvo. Taj čin Edo je smatrao besmislenim kao i svoj život, prije svega (205).

Kao **glavni junaci**, u ovom romanu pojavljuju se tri predratna i ratna druga koji u simboličnom smislu čine onaj famozni bosanski trougao: Edo kao Bošnjak, Tomo kao Hrvat i Vuk kao Srbin. Prva dvojica ostaju zajedno, treći ih napušta i odlazi na drugu stranu. Njih dvojicu stalno je proganjao taj Vuk, kao priviđenje, kao zla i nečista savjest, kao besmisleno kajanje. Oni su bili fizički razdvojeni, ali i stalno povezani nekim nevidljivim nitima iz lijepe zajedničke prošlosti—i ružne sadašnjosti—u njihovim mislima, u njihovim razgovorima, u uspomenama... u besmislenom traženju odgovora na pitanje: šta se dešava kad ti drug postane četnik.

Edo kao glavni junak romana, za nekoliko mjeseci doživljava preobražaj od jednog neodgovornog i ravnodušnog čaršijskog mangupa, koji je bio gotovo na ivici dezertstva (djevojka mu je uporno govorila: «Nije ovo tvoj rat, nemoj ići, trebaš meni»), do slavnog ratnika i heroja, potom teškog invalida—amputirca, koji je bio svjestan znao da to nije njegov rat, “ali jeste on bio u njemu”. Zato je bilo važno ostati čovjek i ne obrukati se po svaku cijenu.

U drugom sloju ove priče pratimo ljubavni život našeg glavnog junaka u trouglu između djevojke Džane, bolničarke Sene i Olge (supruge svog najboljeg druga Rame), koja će kasnije postati špijun, što je dodatno zapetljavalo ovu ljubavnu u sveopćoj ratnoj drami. Nakon raznih uzbudljivih peripetija, gluposti, poraza i gubitaka, i u ovom slučaju, kao i uvijek, pobijedila je ljubav i trijumfovala nad svim grubostima tog i takvog života—novim životom.

Prema odlikama kompozicije, **stila i jezika** ovog romana, kako je već primijećeno, susrećemo se sa već dobro izgrađenom tehnikom pisanja i vođenja komplikovane priče koja se lomi, koja od prečestih eksplozija egzistira samo u krhotinama realnih događanja (tragičnih i neobičnih), koje vidimo kao njihove odraze na razbijenim komadima ljudske psihe i doživljaja. Ti dijelovi naracije tako su nekako i poredani u ustroju spomenuta tri dijela romana i tako postavljeni, relativno dobro funkcionišu kao jedno živo i zanimljivo kazivanje, koje se odlikuje kratkom rečenicom, jezgrovitom, počesto originalnom frazom, ponegdje filozofskom izrekom. *Kratkoća i isprekidanost rečenice* odražava isprekidan tok misli, ali sa nekom jakom unutarnjom kohezionom logikom koja funkcionise na bazi kontrasta i iznenadnih asimetričnosti u konačnom ustroju rečenice. Za ilustraciju

navodimo samo dva odlomka: “*Nekada sam pjevao bolje od Nijaza. Sada ne mogu kao on, Nijaz. Nekada su me slušali, sada – jok! Nije ništa kao prije. Sada je rat. Tu, neposredno pored nas, među nama, u nama. Uhvati nas kao goropad. Drži nas u kavezu, zaključane, ponekad nas pusti. Na front, ili u smrt. Pljušti «Vreme smrti» po nama.*” (str.54) “*Ljudi jedu, piju i seru, neki žive, neki, bogami, ne. Jedni prave djecu, drugi, bogami, ne. Jedni napravljenu djecu šalju u smrt, nizašta, džabe, drugi, bogami, ne. Jedni umiru ne živeći, drugi bogami, žive. I nikada ne umiru–njihova imena su na pločama, a djela u srcima, nadživjet će mnoge žive svojom vječnošću. Nadživjet će i Viljuške.*” (str.64)

Dijalozi između likova pojačavaju dinamiku priče–kratki, takođe odsječni kao vojnički raport; kratko-jasno. I na liniji, u rovu i u dimu “krčme stare” na kraju grada. Evo kako to izgleda u knjizi:

- *Hoćeš pivo?*
- Neću.
- Tuzlansko?
- Neću.
- Sa kristalima!
- Neću.

Pivo nije pivo, više. Ni tuzlansko

*Živi se život i bez piva, makar bilo i tuzlansko. Ono, možda, i nije dobro, meni jeste. Navi-
kao sam.* (str.65)

Što se tiče jezika, autor je pokazao da je i tu "na svom terenu". Ponegdje se ipak nije mogao oteti uticaju leksike i vokabulara provincijske štampe. Upotreba psovki za suptilnije ukuse, možda je pretjerana. Ali te faze upotpunjuju opći ambijent. Uostalom, što bi rekli političari, takvo je stanje na terenu.

Šta reći na kraju? Ovo je, dakle, tipičan antiratni roman, ali po svojim dometima i porukama, podvukao bih još jednom—da je ovo *antiratni roman plus* za prostore bivše nam države. Besmisao rata je lajt-motiv svakog antiratnog umjetničkog čina (proze, poezije, drame, slike, muzike), ali u ovom romanu autor je želio da naglasi i podcrta da je besmisao rata na ovim našim eks-jugoslovenskim prostorima bio besmisleniji od ostalih. U želji da taj besmisao (bolje odrednice nema) naših ratova ili našeg bosanskog rata što više naglasi i podvuče, autor je kroz ovaj roman provlačio i određene svoje stavove (na ovaj ili onaj način), od kojih neki nisu ni danas po volji zaštitnika lika i djela određenih stvarnih protagonista rata i mira, života i smrti na ovim prostorima—određene dileme oko uloge predsjednika Alije Izetbegovića npr, tipa: «Hoće li isto tako i gospodin Izetbegović odgovarati za zločine muslimanskog naroda» (str.102) ili «Bio je tu i Alija čovjek koji je galantno, na pladnju ponudio muslimane, ne-naoružane, dakle i nespremljene za stradanja, što su ovi prihvatili» (str.85). O tim stavovima (i dilemama), naravno može se raspravljati, ali izvan književno-estetskog kontek-

sta, kroz historiografiju, publicistiku, pravo itd. Neke odgovore možemo naći i u samom romanu. Citirat ćemo dva pasusa u kojima autor iznosi, takoreći, svoje književno «vjeruju». Na pitanje zašto piše, njegov odgovor glasi: *"Možda me na pisanje tjera dug prema hiljadama anonimnih junaka kojima ni jedna historija neće biti toliko velika, da bi primala sva njihova imena, njihova djela, podvige i poraze, njihove priče... Ne znam! Možda zbog duga prema otadžbini: toj maloj, lijepoj, brdovitoj, plahovitoj i iznad svega Bosni ponositoj. Ili je to dug prema mrtvim predvodnicima koji mi amanet ostaviše? Zaista ne znam, a pišem* (str.39). Ali na drugom mjestu, pri kraju romana on je mnogo precizniji i određeniji: *«Ne pišem za političare niti za njihove političke smicalice, kojima bez izuzetka, podmiruju neke svoje računice, već pišem za obično građanstvo koje je, uostalom, ovom ratu i dalo najveći doprinos i bez koga ne bi bilo ni njih, ni ove priče, pa ni države koja se rađa...»* (str.188).

Iako ovo, istrgnuto iz konteksta, može izgledati kao gomila poznatih fraza, ipak nam razotkriva motive autora da se "poduhvati pera" pod stare dane i da se ogleda baš na romanu kao najzahtjevnijoj književnoj formi i pokuša uobličiti svoj odgovor na složena pitanja ovog doba. Da li je našao te odgovore ili je otvorio nova pitanja i dileme, manje je bitno. U svakom slučaju ovo je dobro "urađeno" antiratno literarno štivo, kao što rekosmo—antiratno plus, baš za ove prostore, gotovo kao da je rađeno namjenski. Koliko god ono nosi univerzalne humane poruke, ono itekako razotkriva i ove naše domaće, lokalne smradove i krivice, bespuća i zablude, objektivno i pošteno. *Zato se može čitati sa istim interesovanjima i bez imalo gadljivosti u svim dijelovima BiH, Srbije i Hrvatske. U vremenima kada na ovim prostorima "svako svoju pjesmu (pa i historiju) ima", to nikako ne može biti mahana ovog romana. Naprotiv. To je njegova vrlina, što ne reći i poruka.*

Dr. sc. Omer Hamzić

NAUČNI SKUP - VAŽAN KORAK U PROUČAVANJU KULTURNO- HISTORIJSKOG I PRIRODNOG NASLIJEĐA BANOVIĆA

Zbornik radova sa naučnog skupa "Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Banovići", 15. 04. 2010. godine, Tuzla-Banovići, 2010.

Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona je u saradnji sa općinom Banovići, bio organizator skupa "Kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Banovići", koji je održan u Banovićima. Općina Banovići nema dovoljno istraženo i valorizirano kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe (ne postoji elaborat o kulturno-historijskom i prirodnom naslijeđu, kao što je to slučaj sa pojedinim općinama Tuzlanskog kantona – Tuzla, Živinice, Kladanj; nije kategorisano naslijeđe, ne postoji uređena lista evidentiranih i potencijalnih dobara i naslijeđa itd.) Prema tome, javila se potreba organizovanja jednog skupa koji bi se bavio problematikom zaštite kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa.

Naučni skup je održan 15. 04. 2010. godine, sa velikim brojem učesnika koji su predstavili rezultate svojih istraživanja iz sljedećih oblasti: kulturno-historijskog razvoja područja Banovići, prahistorijski i antički lokaliteti i gradine, srednjovjekovni arheološki lokaliteti, sakralni objekti, industrijsko, geološko i rudarsko naslijeđe, spomen-obilježja (1941. -1945., 1992. – 1995.), graditeljstvo, duhovno naslijeđe, toponimi, genealogija, prirodno naslijeđe, zaštićeni pejzaž Konjuh, etnološko naslijeđe itd.

Na skupu je učestvovalo više istaknutih naučnih, stručnih i kulturnih radnika i istraživača. Direktor Zavoda Benjamin Bajrektarević je sumirao aktivnosti Zavoda na zaštitu i korištenju kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa područja Banovića 2009.-2010., doc. dr. Bego Omerčević je prezentovao rezultate istraživanja na temu "Gradina Tu-

lovići kao kulturno-historijski spomenik", Edin Šaković, prof. historije u svom prilogu "Prahistorija šire okoline Banovića: arheološka slika i etnokulturni kontekst" sumirao je dosadašnja arheološka istraživanja Banovića i okoline sa naglaskom na prahistorijske lokalitete, među kojima se gradina u Tulovićima nalazi u užem području Banovića. Doc. dr. Edin Mutapčić, u svom prilogu "Župa Dramešin u srednjem vijeku" daje kratak prikaz organizovanja područja današnjih općina Banovići i Živinice u srednjem vijeku, koje su u srednjem vijeku bile objedinjenje kao prostrana župa Dramešin. Doc. dr. Amira Hadžagić-Turbić, Zumreta Jamakosmanović dipl. žurnalist, u koautorstvu u prilogu "Natpis Božićka Banovića kao medij i njegove jezične osobnosti" prezentirale su fonološke i morfološke odlike, te leksiku i sintaksu natpisa sa stečka Božićka Banovića koji se nalazi u Banovići Selu, a koji datira iz XIV stoljeća. Mr.sc. Rusmir Djedović je u prilogu "Dovišta i kulturna mjesta općine Banovići" dao pregled drevnih kulturnih mjesta u Banovićima i njihovoj okolini, sa posebnim osvrtom na lokalitete Vidova glava, Djevojačka pećina, te dovišta na planini Konjuh. Doc. dr. Edin Ramić je učestvovao na skupu sa temom "Upravni status nahije Drametin (Dramešin) u osmanskom periodu". Dr. sc. Izet Šabotić u prilogu "Izvori za historiju Banovića u Arhivu Tuzlanskog kantona" predstavlja okvirne preglede, opise i vrednovanje historijskih izvora koji se nalaze u Arhivu Tuzlanskog kantona, a koji su značajni za rekonstrukciju prošlosti Banovića. Izvori su po strukturi i sadržaju raznovrsni, a datiraju od sredine 17. stoljeća pa sve do današnjih dana. Dr. sc. Omer Hamzić se pojavljuje kao autor dva priloga, od kojih u jednom istražuje političke prilike na području Banovića u periodu između dva svjetska rata, sa posebnim osvrtom teritorijalno-administrativni položaj i stanovništvo Banovića, kao i aktivnost JMO u parlamentarnom životu kraljevine Jugoslavije, a u drugom posebno poklanja pažnju o ekonomskom i

političkom značaju izgradnje pruge Brčko-Banovići. Mina Kujović, savjetnik arhivist prezentuje nova saznanja o izgradnji Banovića u periodu od 1947. do 1951. godine. Njen drugi prilog odnosi se na historiju školstva u Banovićima od 1947. do 1957. Dževad Hodžić, dipl. ing. mašinstva posvećuje svoj prilog “banovićkom Ćiri”, dajući kratak pregled razvoja željeznica u Bosni i Hercegovini, kao i prijedlozima, vezanim za upotrebu željeznice u turističke svrhe. Munisa Kovačević, prof. istražila je značaj Ćire kao industrijskog naslijeđa Banovića. Prof. dr. Salih Kulenović i Edin Mustafić, prof. u koautorstvu, su predstavili rezultate istraživanja nekropola stećaka na području općine Banovića. Prof. dr. Refik Bulić, je predstavio rad na temu “Zamjena dugog jata u govoru naselja Repnik kod Banovića”. Munisa Kovačević je dala sistematski pregled dosadašnjih historiografskih istraživanja kulturno-historijskog naslijeđa općine Banovići od kraja 19. stoljeća do današnjih dana. Mr. sc. Semir Ahmedbegović, se pojavljuje u Zborniku radova sa temom “Neke karakteristike prirodno-geografskog naslijeđa općine Banovići”. Mr. sc. Fadila Kudumović-Dostović je predstavila rezultate istraživanja toponima na prostoru općine Banovića. Doc dr. Adnan Jahić, je koristeći izvornu arhivsku građu koja se nalazi u Arhivu Tuzlanskog kantona, istražio prilike u KPJ na području Banovića od 1945. do 1949. godine. Mr. sc. Rusmir Djedović i Munisa Kovačević, prof. su u dva priloga istražili genealogiju porodice Softić, porijeklom iz Podgorja, općina Banovići, kao i etno lokalitet u Mačkovcu. Alihodžić Idriz, prof. prezentirao je moguće teritorijalno-upravne i kulturno-historijske veze prostora općine Banovići i dijela srednjeg toka rijeke Krivaje kroz srednji vijek i osmanski period. Mr. sc. Nihad Žunić potpisuje prilog “O geološkom i rudarskom naslijeđu područja Banovića”. Almira Džanić, prof. je predstavila istraživanje na temu “Orijentalizmi Banovića i okoline”. Nuraga Softić je autor priloga “Crtice iz kulturnog naslijeđa Banovića i

okoline”. Senad Begović, prof. u svom radu se osvrnuo na historijat i problematiku zaštite zidne dekoracije u Radničkom domu u Banovićima, djelo akademskog slikara Ismeta Mujezinovića. Munisa Kovačević, prof. u posljednjem prilogu, objavljenom u Zborniku donosi osnovne podatke o dva arheološka predmeta, nedavno pronađena u okolini Banovića. Prof. dr. Ibrahim Bušatlija se osvrnuo na značaj istraživanja, zaštite i korištenja kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa – primjer Banovići.

Zbornik radova kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe općine Banovići je izuzetno značajan izdavački poduhvat koji je nastao kao rezultat uspješno organizovanog naučnog skupa. Zbornik predstavlja pionirski poduhvat u multidisciplinarnom pristupu izučavanju kulturno-historijskog naslijeđa Banovića.

Senad Begović, prof.

ČASOPIS “BAŠTINA SJEVEROISTOČNE BOSNE”, ZNAČAJAN IZDAVAČKI PODUH VAT ZAVODA ZA ZAŠTITU I KORIŠTENJE KULTURNO-HISTORIJSKO I PRIRODNO NASLIJEĐE TUZLANSKOG KANTONA

(“Baština sjeveroistočne Bosne” broj 1 i 2, Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe Tuzlanskog kantona, Tuzla 2010. i 2011.)

Problematika kulturne historije i zaštite, korištenja, obnove i istraživanja kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa, odnosno baštine Tuzle, Tuzlanskog kantona i sjeveroistočne Bosne je vrlo slabo istražena i prezentovana kulturnoj i široj javnosti. S tim u vezi, tokom 2010. godine Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe Tuzlanskog kantona je, po prvi put u svojoj 25-ogodišnjoj historiji, otpočeo intenzivniju izdavačku djelatnost da bi na neki

način popunio prazninu u oblasti izdavaštva s tog područja. Kao prvo izdanje Zavoda, pokrenut je i odštampan Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe, pod nazivom *Baština sjeveroistočne Bosne*.

Časopis izlazi jednom godišnje u pet stotina primjeraka. Štampa se u formatu B-5 sa polutvrdim koricama.

Pored tekstova koji donose rezultate stručnih i naučnih istraživanja, elaborata i studija iz problematike zaštite, korištenja i obnove kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa, odnosno baštine, ima razne priloge: fotografije (crno-bijele ili u boji), planove i karte, faksimile dokumenata, itd.

Područja koje su obuhvatili prilozi iz oblasti kulturne baštine su:

- Grad Tuzla i općina Tuzla.
- Općine Tuzlanskog kantona: Banovići, Čelić, Doboj istok, Gračanica, Gradačac, Lukavac, Kalesija, Kladanj, Sapna, Srebrenik, Teočak, Tuzla i Živinice.

Regija sjeveroistočne Bosne, odnosno područja koja ne obuhvata Tuzlanski kanton: Donje Podrinje, Semberija, Posavina i dolina donje Bosne. Na osnovu šireg društvenog značaja i zakonske djelatnosti Zavoda, iz oblasti zaštite, korištenja, obnove i istraživanja kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa, ovaj časopis se bavi slijedećom problematikom: pezentovanje javnosti rada i redovne aktivnosti Zavoda; istraživanje i otkrivanje potencijalnih dobara kulturno-historijskog naslijeđa; objavljivanje elaborata najznačajnijih dobara kulturno-historijskog naslijeđa koji su stavljeni pod zaštitu; objavljivanje radova i projekata iz oblasti korištenja i obnove dobara kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa; objavljivanje značajnih dijelova studija i drugih istraživanja koja imaju veze sa zaštitom i korištenjem: lokaliteta, područja, nepokretnih, pokretnih, nematerijalnih i drugih dobara kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa; ostala istraživanja i prilozi o kulturi Tuzle, Tuzlanskog kantona i sjeveroistočne Bosne.

Autori i saradnici časopisa su stručnjaci iz

oblasti historije, etnologije, arheologije, orijentalistike, sociologije, lingvistike, arhivistike, geografije.

U prvom broju objavljen je 21 naučno-istraživački rad, te dva prikaza knjiga. Časopis ima 195 stranica, a štampan je u tirazu od 500 primjeraka.

U sadržaju prvog broja objavljeni su sljedeći radovi: direktor Zavoda, Benjamin Bajrektarević, "O Zavodu"; Dr. sc. Edin Mutapčić, docent, "Oblast – Zemlja Soli u srednjem vijeku"; Zlatko Dukić, književnik, "Ispis našeg trajanja"; doc. dr. Bego Omerčević, Edin Šaković, prof., "Arheološka istraživanja na prostor Tuzlanskog kantona, stanje, mogućnosti i perspektive"; Dr. Thomas J. Butler, "The Bosnian "Krstjane""; Dr. sc. Amira Turbić-Hadžagić, "Povelja bana Stefana i grada Dubrovnika od 15. februara 1333. godine"; Mina Kujović, "Parobrodom *Vag Duna* od Rače do Zvornika – Probna plovidba Drinom 1886. godine"; Mr. sc. Rusmir Djedović, Munisa Kovačević, prof., "Prilog bibliografiji kulturno-historijskog naslijeđa TK od 1995. godine"; Doc. dr. Adib Dozić, "Dozići iz Srebrenice"; mr. sc. Rusmir Djedović, Benjamin Bajrektarević, prof. orijentalistike, "Gdje se nalazilo naselje Kičma u nahiji Drametin – prema orijentalnim i kartografskim izvorima"; dr. sc. Adnan Tufekčić, "Etnopedagoške odrednice očuvanja dječijeg zdravlja u tradicionalnoj kulturi"; dr. sc. Izet Šabotić, "Zaštita kulturnog naslijeđa na području Tuzlanskog kantona – stanje i perspektive"; Senad Begović, prof., "Kapitel" ili "Stara Tuzla" na Slanoj banji; mr. sc. Damir Džafić, "Tradicionalna arhitektura na području sela Džakula"; dr. sc. Omer Hamzić, "Kako očuvati industrijsko naslijeđe – jedan pogled na gračaničku željeznicu, 40 godina nakon njenog ukidanja"; mr. sc. Nikola Čiča, "Kratke crte iz povjesti HKD *Napredak*, podružnica Tuzla od osnutka do ukinuća"; mr. sc. Fatmir Alispahić, "Crte iz kulturne prošlosti Tuzle"; Munisa Kovačević, prof., "Ćiro kao industrijsko naslijeđe Banovića"; Samir Halilović, prof.,

“Uređenje nekropole stećaka na području Kalesije”; Seudin Muratović, prof., “Kratke historijsko-geografsko-etničke crtice o naselju Bašigovci”; Mirsad Omerčić, prof., “Prirodno naslijeđe planine Konjuh na području općine Kladanj”.

Prikazi: Dr. Thomas J. Butler, “Naučna Konferencija o katarima u Francuskoj”; Damir Hatunić, prof., “Srebrenik – historijsko-etnografske skice”

Drugi broj časopisa “Baština sjeveroistočne Bosne” sadrži nekoliko tematskih cjelina kao što su: prošlost, tradicija, likovi zavičaja, naslijeđe-baština, aktivnosti zaveda, prikazi-recenzije-osvrti, normativa iz naslijeđa, što je razlika u odnosu na prvi broj. Na oko 230 stranica objavljeno je 25 stručnih naučno-istraživačkih radova iz različitih naučnih oblasti te četiri prikaza knjiga.

U rubrici “Prošlost”: *Edin Mutapčić*, Župa Soli u srednjem vijeku – teritorijalno ustrojstvo; *Rusmir Djedović*, Naselje Tuholj – historijsko-geografski i etnografski prikaz; *Thomas Butler*, Da si mi dobra...“Bosnian Custom vs. Papal Strictures on Marriage”; *Amira Turbić-Hadžagić*; Osamsto dvadeset godina povelje Kulina bana (1189. – 2009.); *Osman Kavazović*, Naselje Brezovo Polje; *Omer Hamzić*, Progona i stradanja Jevreja u Gračanici tokom Drugog svjetskog rata”; *Suadin Strašević*, Kotarski šerijatski sud u Tuzli (1914. -1918.); *Fatmir Alispahić*, Začeci bošnjačke dramske književnosti;

U rubrici “Tradicija”: *Adnan Tufekčić*, Radni odgoj djece u tradicijskoj kulturi; *Almira Bećirović*, Etnološka istraživanja u Avdi-bašićima kod Tuzle;

U rubrici “Likovi zavičaja”: *Damir Džafić*, Mustafa Buljubašić – sjećanje na jednog načelnika; *Esad Sarajlić*, Životni put Milice Babić-Dedijer iz Gradačca

U rubrici “Naslijeđe – baština”; *Ife-*

ta Jahić, Mogućnosti obnove stare džamije u Sokolu; *Munisa Kovačević*, Mogućnost izmještanja stećaka u Topličkom polju; *Rusmir Djedović*, Stari srednjovjekovni i osmanski gradovi–utvrde u dolini Bosne i njihova suvremena valorizacija; *Jusuf Omerović*, Kulturno-historijski spomenici općine Zvornik; *Senada Nežirović*, Rimski gradovi na području Argentarije; *Munisa Kovačević*, Stare nekropole na području općine Banovići; *Edin Šaković*, Zavičajna muzejska zbirka Gračanica – primjer (ne)brige lokalne zajednice o pokretnom kulturno-historijskom i prirodnom naslijeđu; *Senad Begović*, Zemljišne knjige kao historijski izvori na području općine Tuzla; *Rusmir Djedović*, Ostaci srednjovjekovne zgrade u Rožnju; *Mirsad Omerčić*, Kulturno-historijsko naslijeđe općine Kladanj

U rubrici “Aktivnosti Zavoda”: Benjamin Bajrektarević, “Problematika zaštite kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona”

Prikazi-recenzije-osvrti: *Senad Begović*, Naučni skup “45 godina naučnog i publicističkog rada Mustafe Imamovića”; *Munisa Kovačević*, S. Muratović–Z. Maslić, Stećci na području općine Živinice, Živinice, 2008; *Senad Begović*, Naučni skup “Tešanjski prostor u prošlosti–povodom 450 godina vakufa Gazi Ferhad-bega”; *Almedin Ibrišimović*, P. Živković, Prilozi za povjest Usore i Soli, Povjesni mozaik Bosanske Posavine, Zagreb 2008.

Tokom 2011. godine Redakcija Časopisa intenzivno radi na pripremi 3. broja. Očigledno radi se o vrlo značajnom i ambicioznom, naučno-istraživačkom poduhvatu izdavača, koji ima dovoljno volje, želje i motiva, a naravno i potencijala za dalji i još uspješniji rad.

Munisa Kovačević, prof.

J. D. J. J. J.